

Een drama in Rouveen

door D. Kok

Inleiding

Op 9 oktober 1847 stond in de Meppeler Courant het volgende bericht.

'5 October. Alhier is in den afgeloopen nacht omstreeks 1 uur een afschuwelijken moord gepleegd aan de vrouw van Hendrik Luchies de Haan. Onderscheidene zware verwondingen aan de keel zijn haar toegebracht, aan wier verwondingen zij dan ook is overleden. Is het de waarheid wat men vermoedt, dan is De Haan de moordenaar van zijn vrouw, met wie hij lang in hevigen twist leefde, en die hij tevergeefs herhaalde malen heeft getracht over te halen wettig te scheiden. Hij had sedert enigen tijd zijnen intrek genomen ten huize van Stap of Kreule, bij wien hij als knecht werkte, de zorg voor vrouw en kind geheel verwaarlozende en in misdadige gemeenschap levende met een zekere dienstmaagd. De Haan is dadelijk in verzekerde bewaring gesteld, doch ontkent tot nog toe de dader van het gruwelstuk te zijn. Eene oude vrouw, welke bij de vrouw inwoonde, getuigt echter, dat zij des nachts de stem van De Haan heeft vernomen en het 6 of 7 jarige zoontje van De Haan verhaalt, dat zijn vader des nachts in huis is geweest, van wien hij nog twee appels heeft ontvangen. Daarenboven heeft men ook bevonden, dat 's mans onderkleederen bloedvlekken bevatten.'

In het gemeentearchief van Staphorst vond ik meer informatie over deze trieste gebeurtenis.

Een verschrikkelijke ontdekking

Op dinsdag 5 oktober 1847 berichtte de burgemeester van Staphorst aan de officier van justitie te Zwolle de dood van Margje van Leussen, welke vermoedelijk gewelddadig om het leven gebracht was. Het slachtoffer was in leven huisvrouw van Hendrik Klaas de Haan en had gewoond te Rouveen. Het huis waarin het lijk zich bevond was gelegen 'een kwartier aan deze (= oostzijde) van de tolboom nr. 3'.

Op die dag rond 9 uur verschenen Sijbrand Vokse en Jan Petter, beiden landbouwer te Rouveen, bij de burgemeester om het overlijden aan te geven van Margje van Leussen. Zij hadden haar gevonden *'dood op de haard (in het voorhuis) liggende, wentelende in haar bloed'*. Hierop waren zij naar haar echtgenoot gegaan en hadden met hem overlegd, dat zij zich gezamenlijk naar de burgemeester zouden begeven om hetgeen zich had voorgedaan te melden.

Hierbij was Hendrik Klaas de Haan door de burgemeester ondervraagd, maar deze had verklaard niets te weten van hetgeen zich in die nacht had afgespeeld. De burgemeester had hem daarna gevraagd of hij, daar hij verdacht werd, deze ontkenning staande bleef houden, ook als de justitie hem in bewaring wilde stellen. Hierop had hij bevestigend geantwoord. Deze verklaringen onder ede afgelegd, werden, behalve door de verdachte, ondertekend.

Twee dagen later, op 7 oktober, ontving de gouverneur bericht van de burgemeester over de moord die op *'gruwzame wijze'* had plaatsgevonden op de vrouw van Hendrik Klaas de Haan. Hierbij werd tevens vermeld, dat er sterke vermoedens bestonden tegen de echtgenoot. Deze verdenking was zo sterk, dat er bij het onderzoek reeds een bevel van aanhouding tegen hem was uitgevaardigd en ondanks dat hij alles bleef ontkennen was de verdachte inmiddels reeds in verzekerde bewaring genomen.

Voorgeschiedenis

Op 8 oktober gaf de burgemeester aan de officier van justitie een uitgebreide uiteenzetting over het leven van Hendrik Klaas de Haan en Margje van Leussen.

Hendrik Klaas de Haan was een zoon van Klaas Luchies de Haan (al overleden) en Stijntje Dekker, die nog op Rouveen woonde. De vermoedelijke dader werd op 4 augustus 1823 geboren en was als knecht in dienst bij zijn oom Harm Visscher. Deze nam later ook Margje van Leusden in dienst. Margje van Leussen was geboren op 13 december 1801 als dochter van Reint van Leussen en Hendrikje Jans. Al snel na het in dienst treden van de laatste ontstond er tussen Hendrik en Margje een relatie. Al vrij snel was

er sprake van een huwelijk 'met enige haast', ofschoon Hendrik hiertoe pas bereid was, en overging, na sterke aandrang van zijn 'moederlijke' oom Harm Visscher. Het huwelijk werd op 4 september 1841 voltrokken, hij nauwelijks 18, zij al 40 jaar. Daar zij beiden tot de Afscheidenen behoorden wilden zij de kerkelijke inzegening van hun huwelijk in Genemuiden laten plaatsvinden. Op weg daarnaar toe kreeg Margje al de eerste barensweeën. Nadat zij een boerderij waren binnen gegaan, beviel zij al vrij snel van een zoon. Deze nog levende zoon was het enige kind uit dit rampzalige huwelijk. Al vrij snel hierna betrokken zij ieder een eigen woning. Hendrik, vol van onderdrukte spijt, en Margje leefden constant in onenigheid. *'Zoodat dit straat en molen meer werd waardoor de opzieners der te Rouveen gevestigde gemeente der Afscheidenen tusschen beide traden, doch zonder vrucht'*.

Margje, met regelmaat grof beledigd door Hendrik, liet het niet na om hierover bij burens en vrienden te klagen. In de loop der tijd waren de ruzies zo hoog opgelopen, dat Hendrik zich soms weken niet aan haar liet zien. Hij verbleef dan die tijd bij Jan Krале senior, waar hij voor twee jaar terug als knecht was aangenomen. Het huwelijk van Jan Krале was kinderloos gebleven en daarom hadden deze Lijsje Koeze in dienst genomen. Deze Lijsje, waarover Jan Krале en zijn vrouw oud-oom en 'moei' waren, was een dochter van Hendrik Jans Koeze en Aaltje Hendriks Koeze, welke beiden al overleden waren.

Deze Lijsje had, in dat huis, reeds in haar *'prille jaren een kind in onecht overwonnen'*. Met die toen nog niet meerderjarige 'dochter' was, volgens de algemeen heersende geruchten, Hendrik een, voor hem ongeoorloofde, verhouding aangegaan. Deze verhouding was niet zonder gevolgen gebleven. Toen zij eenmaal in hoogzwangere toestand verkeerde, wilde Hendrik van Margje, zijn wettige vrouw, gaan scheiden. Dit was haar meermalen op een minder zachtzinnige wijze meegedeeld. Hierbij wilde Hendrik het weinige dat zij gezamenlijk bezaten, delen, zonder dat hij verder in het onderhoud van Margje en het kind wilde voorzien. Hendrik begaf zich hiervoor meestal 's nachts naar de woning van zijn vrouw. Zij had de nodige moeite om hem bij deze nachtelijke bezoeken binnen te laten, maar bezweek steeds onder de dreigementen en het buitenzinnig tekeer gaan op de deuren en vensters. Soms werd

zij door hem bij de keel gegrepen en dreigde hij haar de adem af te knijpen. Nadat zij zich dan met moeite had losgemaakt, vluchtte zij naar de woning van de buurman, Sijbrand Vokse. Hier had zij, bang voor Hendrik, al weken lang de nachten doorgebracht. Tijdens het laatste onderhoud, de zaterdag voor de moord, had Margje van Leussen verklaard, dat Hendrik bij zijn laatste nachtelijke bezoek gezegd had van een scheiding af te zien. Margje had meerdere malen haar angst voor Hendrik aan de burgemeester meegedeeld, vooral omdat zij hem verschillende keren had gewezen op zijn onzedelijke levenswandel met Lijsje Koeze. Op de vraag of hij zich helemaal had overgegeven aan de ontucht had hij geantwoord, dat zijn gedrag misschien wel slecht was, maar dat het nu eenmaal niet anders was. Eveneens had Margje gehoord dat Hendrik en Lijsje Koeze plannen hadden gehad om naar elders of naar Noord-Amerika te vertrekken, maar omdat zij beiden nu een woning in Rouveen hadden gehuurd zagen ze van deze plannen af. Haar vrees dat de vergrijpen van de soms buiten zinnen geraakte Hendrik haar eens fataal zouden worden was hierdoor groter geworden.

De burgemeester had haar toen aangeraden om de procedure tot scheiding in gang te zetten, vooral ook omdat dit voor haar geen kosten mee zou brengen.

Onderzoek

De burgemeester had na de moord ook twee keer met de zoon van het slachtoffer gesproken, maar deze had hem geen informatie van enige waarde verstrekt. In het huis van het slachtoffer is verder niets aangetroffen dan een klomp waarop zich bloedspatten bevonden.

Het schaaftje waarvan het zoontje in één van zijn verhoren had gesproken en dat door zijn vader gebruikt zou kunnen zijn, was wel gevonden maar vertoonde geen sporen van de aanslag. Ook de appels die hij van zijn vader had gekregen en in bed had verborgen, werden niet gevonden. Ondanks intensief speurwerk kreeg men niet de beschikking over aanwijzingen die zouden kunnen leiden tot het aanhouden van de dader. Wel was het de burgemeester opgevallen dat Jan Krale senior, naarmate de tijd verstreek en er geen dader was gevonden, zich steeds onrustiger was gaan gedragen.

Na de moord was er een hemd zonder voorslip (van Hendrik) gevonden waarop men bloedspatten had aangetroffen. Over dit incomplete hemd bestonden nog vele onbeantwoorde vragen. Het zou volgens de burgemeester kunnen zijn dat Hendrik al met voorbedachte rade naar het huis van zijn wettige vrouw was gegaan en dat hij vòòr het plegen van zijn daad zich gerealiseerd had dat men bij gebrek aan bewijsmateriaal moeilijk een dader kon aanwijzen. Hierop zou deze de voorslip van zijn hemd over de broek hebben laten hangen. Dit om de bovenkleding eventueel tegen bloedspatten te beschermen. Op de onderbroek van de vermoedelijke dader waren eveneens, zij het minder, bloedspatten aangetroffen. Waarom de voorslip die men had gevonden, van het hemd was afgesneden, bleef een raadsel. Daar Hendrik de vermoedelijke dader was, zou deze tijd genoeg gehad hebben om van hemd te verwisselen. Maar misschien had hij gedacht dat een schoon hemd (bef) teveel zou zijn opgefallen en had hij hierdoor besloten om alleen de voorslip er van af te snijden. Hierbij had de dader zich waarschijnlijk op dat moment niet gerealiseerd dat in het gehele hemd bloedspatten aanwezig zouden kunnen zijn. En waarom had de vermoedelijke dader, na eerst de voorslip te hebben verborgen, de plaats hiervan later bekend gemaakt.

De burgemeester dacht dat het verhoor van Jan Krале en zijn vrouw Klaasje van Spijker eventueel de nodige moeite met zich mee zou brengen. Jan en zijn vrouw schenen bekend te staan als hoogzuinig en waren waarschijnlijk daardoor niet onbemiddeld. Zij zouden kunnen denken dat er bij een verhoor teveel privé-informatie vrij zou komen voor de buitenwereld. Volgens de geruchten had Jan Krале, in het begin van de moeilijkheden tussen de vermoedelijke dader en het slachtoffer, tegen Hendrik gezegd dat deze als knecht bij hem in dienst kon komen. Dit besluit, en de hierdoor ontstane verhouding met Lijsje Koeze, zou bij Jan de nodige schuldgevoelens hebben doen ontstaan. Er schijnen zelfs plannen geweest te zijn bij Jan Krале, om Lijsje te laten verhuizen (rekening houdend met een volksgericht?). De burgemeester was hierbij wel van gedachte dat Jan en zijn vrouw in deze zaak wel over meer informatie beschikten, eventueel ten nadele van de verdachte.

Bij nadere ondervraging werd het steeds waarschijnlijker dat de vermoedelijke dader door het raam naar binnen was gekomen. Ook omdat zowel de buitendeur als de binnendeur naar de deel goed vergrendeld waren geweest. Bij inspectie door de veldwachter was gebleken dat het raam niet gesloten was geweest. Uit andere kanalen had de burgemeester vernomen dat aan de midden deur, de deur van het woon- naar het bedrijfsgedeelte, bloedsporen waren ontdekt. Net alsof iemand met bebloede vingers getracht had deze te openen.

Getuigen

Na enige getuigen te hebben gehoord meldde de burgemeester op 9 oktober aan de officier van justitie dat Jacobje Bouwmeester, huisvrouw van Berend Hol, Hendrik Klaas de Haan in de avond van 4 oktober over de weg had zien gaan. Zij verklaarde hierbij, dat het toen al na tien uur was geweest. De verdachte was eveneens gezien door Klaas Harms Krale die van de boerderij waar hij diende op weg naar huis was geweest. Het zou kunnen zijn dat de verdachte op onderzoek uit geweest was om te zien of zijn vrouw eventueel bij de burens sliep.

Ook had Jan Petter, zoon van Hendrik Jans Petter junior, verschillende keren op verzoek van het slachtoffer in diens woning geslapen. Dit was zeker bekend geweest bij de verdachte.

De getuigenverklaringen strookten niet met hetgeen de verdachte zelf had opgebiecht. Hij had gezegd om of rond 10 uur die avond al naar bed te zijn gegaan. Tevens werd nog bekend dat op de dag van de begrafenis de andere klomp was gevonden. En nog steeds, na herhaald doorzoeken van de bedsteden, had men geen sporen gevonden van de appels waarover het zoontje had gesproken.

Sijbrand Vokse, de buurman van het slachtoffer, verklaarde dat hij samen met zijn vrouw Grietje Lucas Knol en dochter Grietje Vokse op dinsdagmorgen naar de woning van Margje van Leussen was gegaan. Hij wist zich nog goed te herinneren, dat daar de voordeur goed door grendels afgesloten was geweest. Nadat deze door Geertje van Leussen met moeite was geopend, konden zij naar binnen. Eenmaal binnen hadden zij gezien dat de mid-

deldeur (deur van woon- naar bedrijfsgedeelte) met twee grendels was afgesloten. Een andere deur in het woongedeelte, die toegang gaf tot een zijkamertje was eveneens goed afgesloten geweest met een grendel en een houten krapje. Bovendien had het slachtoffer boven de 'klinke' (deurkruk) nog een mes geplaatst als extra vergrendeling, zodat deze van uit het zijkamertje niet geopend kon worden. Alleen deze drie deuren gaven toegang tot het woonvertrek. Zij hadden wel opgemerkt, dat er toen een venster open stond, maar dat de onderste ramen, aan de binnenkant, met pen- nen vergrendeld waren geweest. Wel had hij opgemerkt, dat in het raam, met het openstaande venster, twee ruiten gebroken waren. Hierdoor was het voor de dader vrij eenvoudig geweest om de pennen te verwijderen.

Verkoop van de inboedel

Inmiddels had de burgemeester ook een onderhoud gehad met de verdachte, die zich bereid had getoond tot het tekenen van een volmacht voor de publieke verkoop van de inboedel. Wanneer de burgemeester hem deze volmacht zou toesturen, wilde hij ervoor zorgen dat deze getekend werd door de verdachte. Hierna zou men dan over kunnen gaan tot de verkoop van de inventaris.

Op 13 oktober vraagt de burgemeester aan de officier of deze de hem toegezonden volmacht voor zaterdag de 16e getekend terug wilde sturen. Wanneer deze volmacht op tijd terug was kon de burgemeester op zondag de 17e een kerkespraak laten aflezen om in de week daarop de inboedel van het slachtoffer publiek te ver- kopen. Dit zou snel moeten plaats vinden omdat de *'aardappelen, de koe, eenige schapen en het nauwelijks aanwezige meubilair meer achter dan vooruit gaan'*. Het kind van de verdachte was inmid- dels ondergebracht bij een halfbroer van het slachtoffer, maar ook die had het zijne hoognodig. Evenals hij verkeerden ook de ove- rige bloedvrienden van het slachtoffer in een behoeftige (armoede- dige) staat. De diaconie van de Hervormde kerk had inmiddels laten weten zich niet verplicht te voelen het kind te onderhouden, daar de ouders beiden de Afscheidenen (Gereformeerden) ge- volgd hadden. Deze (de afscheidenen) gemeente *'was te Rou- veen wel erkend, doch dezelfde stoffelijke (financiële) toestand is in*

geen beste staat, ook schijnen de bestuurders zich dus niet te bekreunen (bezorgd te maken) over het kind.

Zorg voor het zoontje

Omdat het slachtoffer op vrijdag 8 oktober, 3 dagen na de moord, werd begraven, verzocht de burgemeester de officier van justitie, geïnformeerd te worden hoe men verder diende te handelen met het nagelaten zoontje van het slachtoffer. De vader had zich bij het leven van de moeder nooit veel bemoeid met zijn zoontje en men verwachtte niet, dat hierin verandering zou komen. Het was de burgemeester, die keren dat hij het zoontje had ontmoet, wel opgevallen dat deze *'een luttel'* (weinig) verstand bezat.

Op 11 oktober ontving de burgemeester een schrijven van de officier van justitie waarin deze meldde, dat de zorg over het kind van de gedetineerde toevertrouwd moest worden aan de diaconie van de Hervormde Gemeente te Rouveen.

Door de dood van de moeder en de detentie (opsluiting) van de vader moest men het zoontje als een ouderloos kind zien en voor ouderloze kinderen was, naar zijn mening, de diaconie de meest aangewezen instantie om hiervoor zorg te dragen.

Op 23 november kon de burgemeester aan de officier van justitie medelen, dat het zoontje geplaatst was, zoals reeds eerder gemeld, bij de (half)broer van het slachtoffer. Deze had te kennen gegeven het kind voor *f* 1,20 per week te willen verzorgen gedurende de periode van 5 oktober tot 5 mei. De kosten voor de verzorging zouden gedurende deze periode in totaal komen te staan op *f* 34,--. Omdat het de burgemeester niet geheel duidelijk was of hij in dezen beslissingsbevoegdheid bezat, wenste hij hierover de nodige informatie van de officier. Tevens werd hierbij vermeld dat het weinige nagelaten meubilair, behalve de kist met de kleding, inmiddels was verkocht.

Twee dagen later ontving de burgemeester bericht van de officier van justitie waarin deze meedeelde, dat de zorg over het zoontje van het slachtoffer niet tot de werkzaamheden van justitie gerekend kon worden. Hij kon eveneens geen fondsen aanwijzen waarop, in dit geval, een beroep gedaan kon worden. Hij stelde de

burgemeester voor om hierover contact op te nemen met de diakenen, daar hij van mening was dat deze de verzorging van het kind op zich behoorden te nemen.

Bekentenis.

Op 23 november meldde de rechter-commissaris aan de burgemeester, dat Hendrik Klaas de Haan de vorige avond aan hem had bekend dat hij zijn vrouw Margje van Leussen in de nacht van 4 op 5 oktober, op gewelddadige wijze om het leven had gebracht. De afgesneden hemdslip had hij in dezelfde nacht verborgen in een gat in de meststal, bij de trap, op de deele waar hij sliep. Hiermee werd tevens bekend, dat de slip die door de burgemeester aan de rechter commissaris was gezonden, geen eigendom van de verdachte was geweest. Ook bleken de vlekken, die hierop werden aangetroffen, geen bloed- maar roestvlekken te zijn geweest. De burgemeester werd hierop verzocht om zich met de veldwachter opnieuw te begeven naar de woning van de dader en te onderzoeken of de betreffende slip werkelijk op die plaats verstopt was. Bleek dit het geval te zijn dan, dan moest, voordat deze in beslag werd genomen, een procesverbaal worden opgemaakt. Dit behoorde hierna, als bewijs, aan de rechter-commissaris worden toegestuurd. Ook al zou de slip niet gevonden worden, dan nog verwachtte deze een procesverbaal van de uitslag.

Naar aanleiding van het voorgaande begaven de burgemeester en de veldwachter, Geerling de Leeuw, zich op 23 november naar het huis van Jan Harms Krale senior om daar in de stal onderzoek te doen naar de door de dader verborgen hemdslip. De eigenaar liet hun bij aankomst weten daartegen geen bezwaren te hebben. Hierna begaven zij zich, de burgemeester met de veldwachter, Jan Harms Krale, Klaasje van Spijker en Lijsje Koeze naar de stal. En daar werd vrij snel, dicht aan de deel, onder de mest, een lap gevonden in de vorm van een hemdslip. Deze, door de mest aangetaste, lap werd onmiddellijk na inbeslagname voorzien van exhibitum (dagtekening) en in papier gewikkeld om verzonden te worden aan de rechter-commissaris. Nadat door de aanwezigen de eed was afgelegd, werd het procesverbaal opgemaakt, wat door iedereen werd getekend.

De Meppeler Courant schreef hierover:

'23 November. Men zal zich herinneren dat in het begin der verlopen maand, H.L. de Haan, boerenknecht te Staphorst, is gearresteerd, op vermoeden, dat hij de dader zoude zijn van den moord aan zijne vrouw, van dewelke hij gescheiden leefde, gepleegd. Na alle confrontatiën met het lijk, onderscheidene geburen die hem hadden gehoord, en de ondervraging der regters koelbloedig te hebben doorgestaan, zoodat men eerdaags zijne invrijheidstelling mogt tegemoed zien, moet zijn geweten op gisteren zijn ontwaakt, en heeft hij de regter-commissaris ter arrondissementsbank alhier zijne misdaad beleden met aanduiding van alle bijzonderheden, daarbij gevallen.'

Veroordeling

Bijna een half jaar later werd Hendrik de Haan veroordeeld. In de Meppeler Courant verscheen het volgende bericht:

'6 Mei. Het hof van Overijssel heeft H.L. de Haan, arbeider te Staphorst veroordeeld tot het zwaaijen met het zwaard over het hoofd en 10 jaren tuchthuisstraf wegens moedwilligen manslag gepleegd op zijne huisvrouw.'*

Noot

Het 'zwaaijen met het zwaard' was een straf, die in het openbaar werd uitgevoerd en waarbij met een zwaard over het hoofd van de gestrafte werd gezwaaid.

Bron

Het archief van de Gemeente Staphorst. Met dank aan L. van Spijkeren en H. van Elp.